

מטעמי תורת זילים

פרשת ויחי – סוד דיני האבלות על המת

יוסף עלה לקבור את יעקב אבינו בארץ ישראל. לפני קבורתו עשו מצרים "מספד גדול" ויוסף עשה "אבל" במשך שבעת ימים שנאמר ו'יַעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו וַיַּעַל אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פְרַעֲה וְזָקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וְבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבָקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: וַיַּעַל עִמּוֹ גַם רָכָב גַּם פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: וַיָּבֵאוּ עַד גֶּרֶן הָאֵטֹד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אָבֶל שִׁבְעַת יָמִים" (בראשית ג, ז-ו). יוסף התאבל במשך שבעה ימים וממנו למדו כל ישראל להתאבל על מתייהם שבעה ימים (יבראשית רבה) פרשה ק אות ז, 'פרקי דרבי אליעזר' פרק יז).

יש להתבונן, מדוע כאשר חלילה נפטר איזה אדם מישראל אזי קרובי משפחתו יושבים עליו באבלות דווקא במשך שבעה ימים?

הנפש נמצאת בשלשת הימים הראשונים עם הגוף בקבר

כאשר אדם נפטר, חלק 'הנשמה' עולה מיד למעלה אל המקום שממנו יצאה (וזהר פרשת תרומה דף קמא ע"ב ד"ה נשמה) ויחד עמה גם חלק 'הרוח' שבו (יחסד לאברהם לר' אברהם אזולאי זקנו של החיד"א מעין חמישי נהר לא ד"ה ודע כז) ואילו חלק 'הנפש' נשאר למטה בתוך הגוף שבארץ (וזהר פרשת לך לך דף פא סוף ע"ב סתרי תורה ד"ה 'יכדונגמא' בהוספה). וכאשר גופו של הנפטר הוא קדוש וטהור אזי מתעכל הברש על ידי העפר ותכף נעשה גופו ובשרו עפר ואפר ואינו סובל צער של תולעים ורימה (יקב הישר' פרק עא ד"ה אכן כשהנשמה) ועליו נאמר "בְּשָׁלוֹם יִחָדָו אֲשַׁכְּבָהּ וְאֵי שָׁן" (תהלים ד, ט) "יִחָדָו" הם הגוף והנפש שבהם נאמר "אֲשַׁכְּבָהּ וְאֵי שָׁן" (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלשים). וכן נאמר עליהם "יָבֹוא שְׁלוֹם יְנוּחָו עַל מְשֻׁכְּבוֹתָם" (ישעיה נז, ב). ואם אין גופו של האדם מתעכל מיד, אז התולעים מסובבים את גופו ומקשקשים בפיו הפתוח, וקרביו ובני מעיו מלאים רימה ותולעה (יקב הישר' פרק עא ד"ה אכן כשהנשמה).

עיקר דיני המת בקבר הם בשלשת הימים הראשונים לקבורתו (יחסד לאברהם' מעין חמישי נהר לא) שאז יש את דין 'חיבוט הקבר' לגוף ולנפש (מצודת דוד' להרד"ב) מצוה תקע"ח ד"ה וכבר ידעת) כשגופו של האדם עדיין קיים ועוד לא נבקע כריסו להוציא ממנו את הרפש והטיט. וכוחות הטומאה שנתעבר מהם מקשקשים ומפעילים אותו כצירים בבטן מלאה (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יט ד"ה עתה) ומחמת שצורת פניו ניכרת על כן המקטרגים מוצאים אז מקום לקטרג נגדו כפי שנאמר "הַפְּרֵת פְּנִיָהּ עֲנֵתָה בָּם" (ישעיה ג, ט) (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יט ד"ה וגי' ימים), לכן אז הוא זמן תוקף ותגבורת הצער של הנפש, בצער מופלג ויגון (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלשים) (להרחבה על חיבוט הקבר ראה מאמרינו לפרשת ויחי – י'דין חיבוט הקבר).

תמונתו תוארו ותפארתו של המת נשארת שם בקבר והנפש שלו נמצאת עמה. הנפש משתוקקת אז לראות את פניו היות שהאדם נברא בתכלית השלמות. לכן הנפש של הצדיק וגם של הרשע (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלשים) מרחפת בשלושה ימים אלו על הקבר (יבראשית רבה' ק אות ז, ויקרא רבה יח אות א) ואינה נפרדת מן הגוף (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלשים) כי היא סבורה שעוד יכולה לחזור אליו (יבראשית רבה' ק אות ז, ויקרא רבה יח אות א). ולאחר שלשה ימים כריסו של אדם נבקעת אל עבר פניו ואז גם צורת פניו משתנה. וכאשר הנפש רואה זאת היא עוזבת אותו והולכת לה בצער רב מאוד שנאמר "אֶךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו וְכָאֵב וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תִּתְאַבֵּל" (איוב יד, יב) (יבראשית רבה' ק אות ז, ויקרא רבה' יח אות א).

בכי האבלים בשלושת הימים הראשונים ממתק את הדין מנפש הנפטר

הטעם לאבלות בכלל הוא לפי שאין שום מנוחה לנפש המת עד לאחר שנים עשר חודשים שרק אז היא נחה ושקטה (הקדמה לספר 'סמיכת חכמים' לר' נפתלי כ"ך דף כא ע"א טור ב ד"ה ועתה נפרש). וכל הדינים שנאסרו על האבל בימי אבלותו הוא על מנת שיצטער על צערו וטרדתו של המת מכוח רוח הטומאה השורה על גופו, ויש בזה נחמה למת (נבית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב – ר' ע"א ד"ה ילמה שרובי וד"ה יאחר השבעה עד שלשים) והקלה בדין שעליו (יזכר דוד' לר' דוד אבי"ד ר"מ במודינא שבאיטליה מאמר ראשון פרק לב דף עט ע"א ד"ה גם יקיימו בזה תנחומי אבל). כך כנגד הצער העצום שיש לנפש בשלושת הימים הראשונים לפרידתה מהגוף, נאסר על האבל לעשות מלאכה אפילו אם הוא עני המתפרנס מן הצדקה (ראה שו"ע יורה דעה סימן פ, ב) (נשמת חיים' מאמר שני תחילת פרק כט). והאבל גם עושה 'קריעה' ללבושו במקום הצוואר כדי להורות כי הלבוש 'הגשמי' של הנפטר אינו דבוק עוד עם נשמתו, כמו שהעור של צוואר הבהמה נפלט לו מאליו לאחר השחיטה (ראה גמי' חולין דף קכג ע"א) (מעבר יבוק' שפתי רננות פרק ט אחר פטירת המת).

שלושת הימים הראשונים נקבעו לימי בכי של האבלים (ראה גמי' מועד קטן דף כז ע"ב) (נשמת חיים' מאמר שני תחילת פרק כט) שאז בכוח הדמעות מתעוררים רחמים על אותה הנפש בעת שהיא זקוקה לרחמים (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יט ד"ה וגי' ימים) ומתמתקים הדינים (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יב ד"ה ואמרו כז) ונפתחים לה שערי דמעה העליונים שהם שערים המסולקים מן הדין, שהרי כל השערים ננעלו אך 'שערי דמעות לא ננעלו' (ראה גמי' בבא מציעא דף נט ע"א). רק צריך שכוונת הבכי לא תהיה לתועלת החומר כדרכם של נשים קלות אלא לתועלת הנפש. וכמו שעשה דוד המלך כאשר נפטר בנו אבשלום שנאמר "וַיִּרְגַז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֵלְיָת הַשָּׁעַר וַיִּבְדַּךְ וְכֵן אָמַר בְּלִבָּתּוֹ בְּנֵי אֲבִשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי אֲבִשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוּתֵי אֲנִי תַחְתֵּיךְ אֲבִשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי" (שמואל ב' יט, א) ששמונה פעמים בכה דוד המלך ואמר "בְּנֵי" שם בפסוקים, שבעה פעמים – כנגד שבעה מדורי גהינום להציל אותו מהם על ידי בכייתו, ופעם שמינית – להביאו לעולם הבא (ראה גמי' סוטה דף י' ע"ב) (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יט ד"ה וההספד למת).

יש כוח בבכייתו ובדמעתו של הנשים לכבות את 'הדין' לשוברו ולהחלישו, כי שורשן הוא מצד 'הדין' והן מושפעות תדיר מכוח 'הדינים'. זה הטעם ש'הקינה' היא שירה המיוחדת לנשים שנאמר "וְלַמְדִּנָּה בְּנוֹתֶיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָה קִינָה" (ירמיה ט, יט). וכן נאמר "פֶּה אָמַר ה' צְבָאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקָרְאוּ לַמְּוֹנָנוֹת וַתְּבוֹאֲנֵיהֶן" (ירמיה ט, יט). וגם נרמז עניינן בפסוק "עַל עֲלָמוֹת שִׁיר" (תהלים מז, א). בשל כך גם הלויים ששורשם מצד הדין היו שרים תדיר במקדש בכדי לבסס את 'הדין' בשירתם (מעבר יבוק' שפתי רננות פרק י"ד"ה ומצאתי קצת). ומעין זה גם עשה הקב"ה כאשר קרא לבכות על חורבן בית המקדש במטרה למתק את 'הדין' שנאמר "וַיִּקְרָא אֲדָנָי ה' צְבָאוֹת בְּיֹם הַהוּא לְבַכֵּי וּלְמַסְפַּד וּלְקַרְחָה וְלַחֲלֹגַר שָׁק" (ישעיה כב, יב) (מעבר יבוק' שפת אמת פרק יב ד"ה ואמרו כז) (להרחבה על עניין הדמעות ראה מאמרינו לפרשת ויצא – 'מעלת הדמעות').

בשבעת ימי האבל הנפש נמצאת גם בביתה לכן שם עיקר האבלות

מהיום הרביעי ואילך (נשמת חיים) מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלשים) **במשך שבעת ימי האבל, הנפש הולכת הלוח ושוב מהקבר אל בית הנפטר וחוזרת מבית הנפטר אל הקבר** (זוהר פרשת ויחי דף ריח ע"ב ד"ה אמר רבי יהודה, ויקראטי פרשת ויחי ד"ה בגורן האטד, 'בית מועד' דרוש ששה וארבעים דף ר ע"א ד"ה ולמה שרוב. ראה ישער המצותי להאריי ז"ל פרשת ויחי ד"ה דיניי שמשידך ואת לילבושי הנפש). **וכשהיא בקבר היא מתאבלת על גופה** (זוהר פרשת ויחי דף ריח ע"ב ד"ה אמר רבי יהודה, ויקראטי פרשת ויחי ד"ה בגורן האטד, גמי שבת דף קנב ע"א) **שנאמר "אך בָּשָׂרוֹ עָלָיו יִכָּאֵב וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֵּאָבֵל"** (איוב יד, יב) (זוהר פרשת חיי שרה דף קנב ע"ב מדרש הנעלם ד"ה ויבא אברהם לספד). **וכאשר היא נמצאת בביתה, היא רואה את כל קרוביה המתאבלים על גופה ואז היא גם מתאבלת עמהם** (זוהר פרשת ויחי דף ריט ע"א ד"ה אמר רבי יהודה, זוהר פרשת ויחי דף רכו ע"א ד"ה תא חזי כל שבעה).

במשך שבעה ימים ראשונים אין לנפש רשות לעלות למעלה לפני השכינה (ויקראטי פרשת ויחי ד"ה בגורן האטד, 'חיי אברהם לר' אברהם כלפון סימן שעו) **והיא נמצאת באותם הימים בצער** (רד"ל בביאורו על פרקי דרבי אליעזר פרק לד ד"ה ז' ימי אבל) **וטרודה מ'רוח הטומאה' השורה על גופה בקבר מעת סילוק הנשמה** (מעבר יבק' מנחת אהרן פרק ה ד"ה עוד על ידי המפסד), **ועל כן היא מתאבלת על הגוף שלה** (חיי אברהם לר' אברהם כלפון סימן שעו). **וכנגד זה תיקנו שבעת ימי אבלות לקרוביו של המת** (רד"ל בביאורו על פרקי דרבי אליעזר פרק לד ד"ה ז' ימי אבל). **וכיון שנפש המת אוננת בביתה, לכן גם מתפללים שם במניין במשך כל שבעת הימים. ובה נעשה לנפש קורת רוח** (שיבולי הלקט' הלכות שמחות הלכה כא) **כי על ידי אותם עשרה מתפללים מופיעה שם השכינה הקדושה ו"באור פני מלך חיים"** (משלי טז, טו) (מעבר יבק' אמרי נועם פרק לה ד"ה ופשוט כ). **וכן מדליקים בבית הנפטר נר במשך ימי השבעה, וגם בזה יש לנפש נחת רוח** (מעבר יבק' שפת אמת פרק טו ד"ה ומכאן יוכל המשיכיל).

דיני האבלות ממתקים את מידת הדין המתוחה על האבלים

מי שמת לו אחד מקרוביו הוא חייב להתאבל עליו מחמת קירבת נפשו עם נפש הנפטר, כי הוא עצם מעצמיו וחלק מחלקיו (מעבר יבק' שפת אמת פרק כא ד"ה כשם שהבן), **ומיתת קרובו יצרה גם בו חיסרון שבשל כך הוא לא נקרא 'שלם'** (ראה גמי' מועד קטן דף טו ע"ב) **ויש לו נזק ופגם רוחני שהוא בחינת 'מיתה'** (ישער המצותי להאריי ז"ל פרשת ויחי ד"ה יונבאר הטעם' עייניש ע"ד). **לכן הקָבֵל עושה קריעה להראות את הפגם שבו. וכפי גודל הפגם כן היא הקריעה, שעל אביו ואמו קורע כל בגדיו עד שישגלה לבו ובשאר המתים קורע רק הבגד העליון ובשיעור של טפח** (ראה שו"ע יורה דעה סימן שמ) (זכר דוד' מאמר ראשון דף עט ע"א ד"ה ועיין בספר מעבר יבק). **חסרון זה עלול להתמלא מצד הטומאה חלילה, כי במקום שנחסר ומסתלק מהאדם חלקי קדושה שם הסטרא אחרא משתוקק להידבק ולקבוע את משכנו. וכמו בטומאת מת שסילוק הנשמה הקדושה מביא לכך שהטומאה תשרה על הגוף המת (שם משמואל) פרשת כי תשא שנת תרי"ע ד"ה בב"ר ברכת ה')**. **לכן מחמת הגרעון שנוצר עם הפטירה, הקרובים לנפטר צריכים להתאבל. והוא כפי שאמרו רבותינו "אחד מן האחיך שמת ידאגו כל אחיך כולך"** (ראה גמי' שבת דף קה ע"ב – קו ע"א) (ישער המצותי להאריי ז"ל פרשת ויחי ד"ה יונבאר הטעם' עייניש ע"ד).

מידת הדין מתוחה על האבל (פלא יועץ' ערך 'אבלות' ובכלל מצות אבלות) **לכן האבל צריך לראות כאילו חרב עומדת כנגדו בכל שנת האבל ובפרט בשבעה ימים הראשונים, וכפי שאמרו רבותינו "כל שבעה ימים חרב שלופה ועד שלשים יום היא מתרפרפת ואינה חוזרת לנדנה עד שנים עשר חדש"** (בראשית רבה' ק אות ז. ראה גמי' מועד קטן דף כז ע"ב) **ועשיית ההספד והאבלות על המת מצילה את האבל ממדת הדין הזאת כי 'דבר המיתה' כמיתה עצמה (בית מועד' דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה ובכן עיי' ההספד מקלון, 'זכר דוד' מאמר ראשון דף עט ע"א ד"ה באופן שהאבלות). ולכן טוב להודיע לאדם על שמת לו קרובו בדרך ראויה כך שיבין מעצמו, אף שלפי הדין אין חובה בזה וגם נאמר על המבשר "ומוצא דָּבָהּ הוּא כְּסִיל" (משלי י, יח) (ראה שו"ע יורה דעה סימן תב סעיף יב), **וזה משום שזכות הוא לאבל שמודיעים לו על צרת מיתת קרובו שבה אליו, כי 'מדת הדין' מתוחה כנגד האבל והוא עומד בסכנה, ועל ידי האבלות שעושה הוא ינצל מפח יקוש של אותה מדת הדין** (זכר דוד' לר' דוד זכות ממדינת מאמר ראשון דף עט ע"א ד"ה באופן שהאבלות).**

וכיון שכוחות הדין שולטים בבית האבל ובכל אשר לו, לכן לאחר קבורת המת כאשר מאכילים את האבל סעודה ראשונה הנקראת 'סעודת הבראה' שבכוונתה רוצים לשבר את כוח הדין המתגבר על האבל באותה השעה – לא מאכילים אותו ממאכלו אלא ממאכל של שְׁכָנָו וכדומה, לפי שמאכלו של האבל עתה הוא מצד כוחות הדין ואילו כעת צריך להשפיע עליו מכוחות החסד (מעבר יבק' שפת אמת פרק כח ד"ה ופי' הכפירים וד"ה ואחת מכוונות). **וזה גם הטעם שיש בני אדם אשר לא לוקחים שום דבר בין קטן ובין גדול מביתו של האבל בכל משך שבעת ימי האבלות, כי חוששים שלא להיטמא ב'רוח הטומאה' הנמצאת בבית האבל** (זכר דוד' מאמר ראשון דף לה ע"א ד"ה ואולי מזה נמשך).

מחמת מידת הדין המתוחה על האבל, **אסור לאבל להסיח דעתו מהאבלות כל שבעת הימים וצריך שיקיים כל דבר כתיקונו – שלושה ימים לבכי ושבעה להספיד ולספר בשבח המת, וכן שאר דברים שהורו רבותינו** (פלא יועץ' ערך אבלות ד"ה ובכלל מצות אבלות) **כמו ישיבה על הארץ, שבוה הוא נוהג בענווה ומושך על עצמו חיים נצחיים שנמשך מבחינת 'עפר', ומבטל את צד המוות כך שלא ישלוט עליו** (יליקוטי הלכות' לר' נתן תלמידו של ר' נחמן מברסלב אורח חיים א' תפלין ו אות ה). **וכן אסור להתקשות על המת בבכי יותר משלושת הימים הראשונים שנתקנו לכך, כי זה מעורר על המתקשה את מדת הדין חלילה** (מוצות דוד' להרדב"ז מצוה ע. ראה מעשה נורא בזה בגמי' מועד קטן דף כז ע"ב). **וגם לא עושים 'נפילת אפים' בבית האבל כי בזה מגבירים את כוח הדין במקום שכבר מתוחה עליו מדת הדין** (לבוש' אורח חיים סימן קלא סעיף ד). **וכשהמנחמים אומרים לאבל "תנוחם מן השמים" הרי הם מבסמים אז את הדין ברחמים** (והוא נוסח הניחום לספרדים ונהרא נהרא ופשטיא) (מעבר יבק' אמרי נועם פרק לה ד"ה 'בסוף הגמרא').

כנגד שלושים ימי הצער והדין תיקנו לגדל את שערות הראש שגם הם בחינת 'דינים' (ספר הליקוטים' להרמ"ד וואלי שהיה תלמיד חבר להרמח"ל חלק ב' סדר הזמנים וכוונתו 'בעיני תספורת הזקן'), **ועל ידי כן מניח האבל ל'חיצונים' ול'סטרא אחרא' להידבק בשערותיו והם אינם מתאחדים עם גופו. ורמזו לשייכות השיער לסטרא אחרא הוא במה שאמר יעקב לרבקה אמו "הן עשן אָחִי אִישׁ שֶׁעַר וְאָנֹכִי אִישׁ חֶלֶק" (בראשית כז, יא). אמנם הכהנים הגדולים שהיו נמשכים ב'שמן המשחה' לא היו צריכים לגדל את שערות ראשם בימי אבלם, כי אי אפשר לסטרא אחרא להידבק בשערות ראשם כלל מחמת משיחתם. וזה מה שצונו אחיהם של נדב ואביהוא אשר היו משוחים בשמן המשחה "רְאִשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ" (ויקרא י, ו), כלומר אל תגדלו את שערות ראשיכם, בשונה מכל שאר האבלים (ראה רש"י ויקרא י, ו) (תפארת ה'הונת' על התורה לר' יהונתן אייבשיץ ספר ויקרא פרק י, ו). **ומה שמגדל האבל גם את שערות הזקן על אף שהם בחינת חסדים, זה על מנת למתק את הדינים של גידול שערות הראש** (ספר הליקוטים' להרמ"ד וואלי שהיה תלמיד חבר להרמח"ל חלק ב' סדר הזמנים וכוונתו 'בעיני תספורת הזקן' עייניש).**

האבל צריך שימור מפני 'המזיקים' (גמי ברכות דף נד ע"ב) **לפי שהם מתגרים בו** (רש"י גמי ברכות דף נד ע"ב ד"ה חולה). **ולזה מועיל ההספד על המת שהוא מגן על האבל מפני אותם 'קנאים' שרודפים לפגוע בו ולהמיתו, גם בביתו ובשאר מקומו** (בית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה 'ובכן ע"י ההספד מקלין ועיי"ש א"ר רמזו לכך רבותינו). ובדורות הראשונים שהסטרטא אחרא היה חזק יותר, גזרו חכמים שהאבל גם יעטוף את הראש ויהפוך את מיטתו. אך במשך הדורות חכמים החלישו את כוח הסטרטא אחרא, לכן הם הקלו בכמה דברים ואמרו "הלכה כדברי המקל באבל" (ראה גמי מועד קטן דף יח ע"א), **עד לדברים המתוקנים כיום**. ונגזר על האדם האבל להישאר באבלותו ובחסרונו בימים אלו כפי שהורו חכמים, על מנת שלא יושלם חסרונו על ידי הסטרטא אחרא (ישם משמואל' פרשת כי תשא שנת תר"ע ד"ה 'בביר ברכת ה'). **ואם האבל מקיים את דברי רבותינו ולא מסיח דעתו מהאבלות מובטח לו שלא יוסיף לדאבה עוד** (יפלא יועץ' ערך אבלות ד"ה ובכלל מצות אבלות).

על ידי ההספד נעשה למת הגנה מפני 'החיצונים' ומתעלה נשמתו

כיון שהנפש מתאבלת בכל שבעת הימים (ראה גמי' שבת דף קנב בסוף ע"א) **לכן תיקנו שאז גם יספידו את המת** (גמי' מועד קטן דף כז ע"ב) **על ידי זיכרון חסדיו, ובזה יעוררו את אורות מעשיו של הנפטר בשמים ובארץ** (מעבר יבק' לר' אהרן ברכיה ממודינא בחלק 'שפת אמת' פרק יט ד"ה שבעה וד"ה וההספד) **ויתעוררו על הנפטר כוחות החסדים ויסתלקו ממנו כוחות הדינים**. לכן הספד המת נקרא גם 'עירור' (ראה גמי' מועד קטן דף ח ע"א) **כי מעוררים את החסדים** (מעבר יבק' לר' אהרן ברכיה ממודינא בחלק 'אמרי נועם' פרק לח ד"ה ההספד הוא יקרא). **הזמן שנקבע להספד ארוך יותר מהזמן שנקבע לבכי, שזה שבעה ימים ואילו זה רק שלשה ימים**. ורמזו לכך אצל אברהם אבינו שנאמר "וַתָּמָת שָׁרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׁרָה וְלִבְרָתָהּ" (בראשית כג, ב) שבתיה "וְלִבְרָתָהּ" יש את "כ" קטנה ואילו בתיבה "לְסַפֵּד" אין אות קטנה, **לרמז כי ימי ההספד נמשכים יותר מימי הבכיה** (ליקוטי תורה' על התורה האר"י ז"ל פרשת חיי שרה ד"ה לספוד לשרה).

על ידי ההספד בדברי תורה וסיפור מדותיו ומעשיו הטובים של המת (בית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף ר ע"ב ד"ה וזה דבר ההספד) **מקלים את צער המת ודוחקו להרחיק ממנו את כתות המזיקים הקשים** (בית מועד' דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה ובכן ע"י ההספד מקלין, 'מעבר יבק' מנחת אהרן פרק ה ד"ה עוד על יד'), **בדומה להקפות שעושים סביב המת לפני הקבורה** (בית מועד' דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה ובכן ע"י ההספד מקלין). **ועל ידי דיבורי ההספד נעשה 'אור מקיף' לנפטר שלא יאחזו בו החיצונים חלילה**. זה הטעם שאמרו רבותינו שההספד הוא 'כבוד המת' (ראה גמי' סנהדרין דף מו ע"ב – מו ע"ב, וראה רש"י גמי' סוכה דף כה ע"א ד"ה סירדא דרשות) (ספר הליקוטים' להרמ"ד וואלי חלק א' חיי האדם ופטריתו ד"ה סוד ההספד והבכי). **ויש רווח למת על ידי מעשה ההספד כי זה ממתיק מעליו את 'הדין' והוא הולך לגן עדנים** (זכר דוד' מאמר ראשון פרק לב דף עט ע"א ד"ה באופן שהאבלות). **ועל ידי הדרשות ודברי התורה שנאמרים על המת בדמעות, בוקעים חלוני רקיע ומגרשים את 'החיצונים'.** ובפרט אם מדברים בשבח תורתו של הנפטר ומעשה הצדקה (קרבן שבת' פרק ח סימן א ד"ה ויש לזה שתי).

כדי שההספד יהיה מגן וצינה למת (בית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה ואך כשי ההספד) **מספידים רק לפי כבודו ולא יותר** (וזהו פרשת ויחי רלב ע"ב ד"ה רבי חזקיה פתח ואמר). **ואם משבחים את המת במה שאין בו, גורם למת רעה**. לכן ידברו רק כמדתו של המת (בית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף קצט ע"ב ד"ה ואך כשי ההספד). **ויש למת תועלת גדולה מאוד מההספד** (מעבר יבק' שפת אמת פרק יט ד"ה וההספד למת) **ומדברי התורה הנאמרים שם. וכמו שהקשת מעלה את החץ כך ההספד** (צירור המור' פרשת ויחי סוף ד"ה ולכן אמר דוד, 'מדרש תלפיות' ענין הספד) **וצידוק הדין מעלים את המת** (צירור המור' פרשת שופטים ד"ה ראיתי כתוב כל). **ולזה רמז דוד המלך כאשר הספיד את שאול ויהונתן שנאמר "וַיִּקְלֹן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שְׂאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ: וַיֹּאמֶר לְלֵמַד בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁתִּי"** (שמואל ב' א, יז – יח) **כלומר שרצה ללמד את בני יהודה להגיד דברי הספד וכך יעלו את נשמותיהם של שאול ויהונתן כמו ה"קששת"** (צירור המור' פרשת ויחי סוף ד"ה ולכן אמר דוד). **כי כאשר עולה קול ההספד והבכי של בני האדם למעלה מתעלה עמהם גם נשמת המת** (יערות דבשי' חלק א דרוש ח ד"ה אבל הענין וד"ה ולכן אמרו. ראה גמי' שבת דף קנ"ג ע"ב).

התחלת עליית הנפש למעלה הוא מהשבעה עד ליום השלושים

כעבור שבעת ימי האבלות מתקררת מעט שלהבת האהבה של נפש המת לגוף, והיא מתחילה להתאוות תאוה לראות את פני השכינה ולעלות לאיזה מקום אשר משם תוכל להיכנס לגן עדן (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלושים). **ואז היא עוזבת את בית האבלים שאליו היא באה והלכה במשך שבעה ימים** (ישף הדעת טוב' לר' חיים ויטאל מתוך כתב יד באות שם הודפס בירושלים שנת תשס"ח), **והיא הולכת ונעה לה** (בית מועד' דרושים לר' מנחם רבא דרוש ששה וארבעים דף ר ע"א ד"ה ולמה שרוב) **ותכף ומיד חוזרת לגוף באהבתה אותו. וכך הוא שוב ושוב במשך שלושים יום** (נשמת חיים' מאמר שני פרק כט ד"ה ואמנם לענין שלושים) **שבהם הנפש משוטטת בעולם ומבקרת את הקבר** (וזהו פרשת ויחי דף רכו ע"א ד"ה חזי כל שבעה). **וצריכים קרוביו של המת לבקש עליו רחמים בכל אותם שלושים הימים, יום ולילה לא ישבותו להזכירו לטובה לפני שוכן מעונה, ולעשות לו זיכרון נשמות לפחות בכל שבת** (מעבר יבק' שפת אמת פרק כא ד"ה וכמו שאותה).

בסיום שבעת ימי האבלות ראוי להצטער על המת, כי נפשו נפרדת ועוזבת את האבלים (ישף הדעת טוב' לר' חיים ויטאל מתוך כתב יד באות שם הודפס בירושלים שנת תשס"ח). **ואז עד תום שלושים הימים הראשונים שאחרי הפטירה נאסר על האבל גיהוץ ותספורת, כי קודם שתהיה נשמת הנפטר מגוהצת ומסולקת מכוחות חומריים ומכתמיה, אפילו מהמעט שבהם – צריך לפחות שלושים יום** (מעבר יבק' שפת אמת פרק כ ד"ה ואחר שבעת ימי ההספד). **ועל ידי גידול השיער שהם כוחות הדין, מראה האבל כי מוטב לו שיגיעו אליו 'הדינים' ולא לנפטר – ובזה הוא מגן על הנפטר מפני המזיקים** (מעבר יבק' שפת אמת פרק כא ד"ה כשם שהבן). **וכשם שרק אחרי שלושים יום נשמת הנפטר לובשת בגדי יקריות להראות למעלה לפני קדושי עליון, כך גם קרובו המתאבל עליו בארץ אשר הוא כנפשו לא לובש בגד מגוהץ על בשרו ולא מציע תחתיו, כי עדיין אין למתו לבוש לשכון מנוחה במקומו** (מעבר יבק' שפת אמת פרק כא ד"ה וכמו שאותה).

עיקר 'הדין' על הנפטר הם בשלושים הימים האלו ומשם והלאה נחלש הדין. לכן אין להתאבל אפילו על גדול בישראל יותר משלושים יום. וכפי שעשו ישראל למשה רבינו שבכו על מותו במשך שלושים יום ולא יותר שנאמר "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעָרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמֵמוּ יָמָיו בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה" (דברים לד, ח) (מעבר יבק' שפת אמת פרק כ ד"ה ובתשלים). **וכן היה במותו של אהרן הכהן שנאמר "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה פְּאֶשֶׁר צִנָּה ה' וַיַּעֲלֵו אֶל הַר הַקָּדֵשׁ לְעִינָיו כֹּל הַעֲדָה: וַיִּפְשְׁט מֹשֶׁה אֶת אֶהָרֹן אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ אֹתָם אֶת אֶלְעָזָר בְּנֵו וַיִּמַּת אֶהָרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָר וַיִּרְדּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מֵן הָהָר: וַיִּרְאוּ כֹל הַעֲדָה כִּי גִוַע אֶהָרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת אֶהָרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל"** (במדבר כ, כז – כט).

